

ГЛОБАЛЬНА, НАЦІОНАЛЬНА ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.354+316.43

КОНШЧЕВА Наталія Йосипівна,
доктор економічних наук, професор, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В ІННОВАЦІЙНО ПЕРСПЕКТИВНИХ МІСТАХ

Проаналізовано основні тенденції прогресивного соціального розвитку, визначено перелік стратегічних чинників соціального розвитку та економічного зростання. Обґрунтовано можливість нарощування науково-інноваційного потенціалу вищих навчальних закладів та необхідність підвищення їх ролі в формуванні інформаційно-освітньо-виховного простору та вирошуванні соціально-

го капіталу в інноваційно перспективних містах як центрах економічного зростання, концентрації економічної та інноваційної активності з метою підвищення конкурентоспроможності регіонів та поширення позитивних тенденцій розвитку.

Ключові слова: соціальний розвиток, економічне зростання, інноваційно перспективні міста, економіка знань, соціальна відповідальність, соціальне партнерство, соціальний капітал, інноваційна інфраструктура, інформаційно-освітньо-виховний простір міста, науково-інноваційний потенціал.

Постановка проблеми. Метою Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», яку схвалено указом Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015, є «впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі». Для проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя, «Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями» [1]. Це потребує пошуків якісно нових чинників соціального розвитку, адекватних викликам світу, що радикально змінюється, та розробки стратегії соціального розвитку, яка базується на синергії їх взаємодії.

Визначення нових чинників і моделей соціального та економічного розвитку країни, окремих регіонів і міст здійснюється в умовах кардинальних змін його законодавчого забезпечення. Оскільки реформа державного управління в Україні передбачає «відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення місцевого самоврядування та побудову ефективної системи територіальної організації влади», актуалізуються питання розробки стратегій соціального розвитку на регіональному та місцевих рівнях, а також, у містах, яким притаманна можливість організації унікальної взаємодії чинників розвитку на основі активізацій партнерських взаємовідносин між органами влади та місцевого самоврядування, бізнес-середовищем, громадянським суспільством. В першу чергу, це інноваційно перспективні міста, які мають на своїй території університети, вищі учбові заклади, науково-дослідні організації.

Незважаючи на постійну увагу сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених до концептуальних проблем соціального розвитку, тенденції політичного, соціального, економічного, екологічного, культурного життя суспільства вимагають пошуків нових пріоритетів і завдань щодо розробки його стратегій у містах, які є центрами соціального та економічного розвитку на основі концентрації економічної активності.

Виходячи з вищевказаного, **метою даного дослідження** є наукове обґрунтування стратегічних чинників соціального розвитку інноваційно перспективних міст на основі економічного зростання за рахунок більш ефективного використання власного потенціалу, реалізації своїх конкурентних переваг та міжрегіонального співробітництва.

Для досягнення мети дослідження сформульовано **наукові завдання**: узагальнити прогресивні трансформації сучасного суспільства та тенденції соціального розвитку; в рамках державної концепції підвищення ролі та можливостей міст у розвитку регіонів обґрунтувати особливу роль інноваційно

перспективних міст, які мають на своїй території університети, вищі учебні заклади, науково-дослідні організації, наукоємні високотехнологічні виробництва; визначити перелік основних чинників прогресивного соціального розвитку інноваційно перспективних міст та їх економічного зростання; обґрунтувати шляхи та форми залучення науково-інноваційного потенціалу закладів вищої освіти до вирішення проблем соціального та економічного розвитку міста на основі взаємовигідних партнерських відносин; уточнити та доповнити перелік платних послуг вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує багато трактовок поняття «соціальний розвиток». В цілому його можна розглядати як суттєві якісні та кількісні прогресивні трансформації суспільства на основі змін системи цінностей, які сприятимуть появі нових політичних, соціальних, економічних, духовних процесів і відносин та формуванню відповідних норм, законодавства, організаційно-економічних інститутів.

«Глибока криза національної економічної моделі зумовила критичний рівень системних проблем соціального розвитку» [2, с. 59]. В першу чергу, це стосується погіршення стану людського капіталу та неефективного використання трудового потенціалу внаслідок розриву між потребами ринка праці та системою підготовки фахівців, що призводить до професійної нереалізованості працездатного населення.

За Індексом соціального розвитку, розрахованого Американською неурядовою організацією Social Progress Imperative, Україна у 2015р. зайняла 62-е місце серед 133 країн (Білорусь – 66, Молдова – 70, Росія – 71 місце). Він базується на оцінці трьох основних напрямів: задоволення базових потреб, основи добробуту та можливості розвитку. Індекс соціального розвитку дозволяє визначитися з пріоритетами подальшого розвитку держави. Якщо в сфері доступності вищої освіти, медичного забезпечення та харчування Україна демонструє відносно високі показники, то на критично низькому рівні знаходяться стан здоров'я громадян (132-е місце), стан довкілля (120-е місце), рівень свободи життєвого вибору (126-е місце), рівень корупції (115-е місце) [3].

Через розрахунок 52 абсолютних та відносних показників Індекс соціального розвитку дозволяє зробити оцінку розвитку суспільства у порівнянні з іншими країнами, визначитися із стратегічними напрямами вирішення питань, які можуть дати поштовх для економічного розвитку. Наприклад, згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», за 2015–2020 рр. за індексом сприйняття корупції Україна увійде до 60 кращих держав світу; середня тривалість життя за розрахунками Світового банку підвищиться на 3 роки; валовий внутрішній продукт за паритетом купівельної спроможності у розрахунку на одну особу зросте до 16 тис. доларів США [1] (у 2013 р. – 5,717 тис. доларів).

Некерований, спонтанний характер глобалізації, науково-технологічної та комунікаційної революції сприятиме прискоренню формування єдиного інформаційного, освітнього, культурного, соціального, економічного, політичного простору, на якому кожна країна знаходить своє місце. При побудові ідеології національної ідентичності в контексті глобальних тенденцій, народ країни мусить не тільки «шукати своє місце у відповідних ієрархіях і рейтингах продуктивності і освіченості, здатності до творчості», а презентувати у світовому інформаційному просторі «життєвий проект держави як уособлення докорінних прагнень її громадян («національна мрія»)» [4, с.52].

Суспільство потребує відчутного поступу в оновленні базових цінностей: забезпечення соціальної справедливості, гарантування прав і свобод громадян. «Визначення шляхів розвитку країни має відбуватися на засадах консолідованості громадянського суспільства на основі широкого суспільного діалогу, предметом якого мають стати засадничі принципи нових моделей розвитку». Подолання системної кризи передбачає «послідовне вирішення на засадах інституційного оновлення суперечностей суспільного розвитку (фактично побудову нової моделі суспільства). Отже, йдеться про певний суспільний діалог, що має вестися стосовно характеристик і способів побудови нової моделі розвитку, здатної стати точкою реконсолідації суспільства» [2, с. 66, 68, 70, 125].

Трансформація стратегічних пріоритетів та цілей суспільного розвитку в Україні, тобто зайняття провідних позицій у світі задля впровадження європейських стандартів життя, обумовлює здійснення широкого кола реформ та програм згідно зі Стратегією сталого розвитку «Україна-2020»: відхід від централізованої моделі управління в державі, необхідність побудови ефективної системи територіальної організації влади, при якій територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення та забезпечення свого добробуту тощо. Перелічені зрушення в методології стратегічного планування соціального розвитку здійснюються в умовах перманентних загострень глобальної фінансово-економічної кризи та обмежених ресурсів економічного зростання.

Тому основними питаннями при розробці стратегії соціального розвитку країни, регіону, міста постає: за рахунок яких ресурсів можливо забезпечити економічне зростання, яким чином консолідувати суспільство та забезпечити соціальну відповідальність за досягнення стратегічних цілей розвитку? У розвинутих країнах світу 70–85% приросту ВВП забезпечують нові знання, втілені у наукоємних технологіях, кваліфікації кадрів, організації процесів виробництва. Впровадження інновацій стало ключовим чинником ринкової конкурентоспроможності, основним засобом підвищення ефективності економіки, покращення якості товарів та послуг, що сприятиме підвищенню рівня та якості життя населення.

У зв'язку з тим, що розвиток інноваційної економіки є єдиною можливістю входження країни в глобальну економіку на рівноправних умовах, головними конкурентоспроможними ресурсами України повинні стати наука, освіта, розвиток інтелекту, знання, наукоємні технології, а також спеціалізована інфраструктура щодо впровадження та розповсюдження інновацій. Про місце України у світі за рівнем розвитку цих сфер діяльності свідчать деякі комплексні показники (табл. 1): 1. Індекс рівня освіти – один з ключових показників соціального розвитку, який використовується для розрахунку Індексу розвитку людського потенціалу ООН; 2. Індекс мережевої готовності, який характеризує рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій за 53 параметрами; 3. Індекс розвитку Інтернету, яким вимірюють вплив на різні аспекти суспільного життя; 4. Індекс глобальної конкурентоспроможності, який характеризує спроможність державних інститутів країни забезпечувати стабільні та усталені темпи економічного зростання.

Таблиця 1

Світові рейтинги країн, які характеризують рівень розвитку економіки знань та інформаційного суспільства

Номер показника	Кількість досліджених країн	Германія	Чехія	Естонія	Швейцарія	Угорщина	Україна	Казахстан	Польща	Росія	Китай
1	188 країн	9	12	13	26	28	31	35	37	49	116
2011 р.	Індекс	0,93	0,92	0,92	0,87	0,87	0,86	0,83	0,82	0,78	0,62
1	188 країн	7	10	14	18	27	30	44	20	36	107
2013 р.	Індекс	0,884	0,866	0,859	0,844	0,805	0,796	0,762	0,825	0,780	0,610
2	148 країн	12	42	21	6	47	81	38	54	50	62
2014 р.	Індекс	5,50	4,49	5,27	5,62	4,32	3,87	4,58	4,24	4,30	4,05
3	81 країн	14	24	18	17	42	46*	49	21	41	57
2013 р.	Індекс	83,1	72,5	77,3	79,3	46,3	н.д.	38,5	74,2	47,1	31,1
4	144 країн	5	37	29	1	60	76	50	43	53	28
2014 р.	Індекс	5,5	4,5	4,7	5,7	4,3	4,1	4,4	4,5	4,4	4,9

Використано результати досліджень ПРООН, Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum), міжнародної організації World Wide Web Foundation та інших; *2014р.

Дослідження Всесвітнього економічного форуму свідчать, що, як правило, країни з високими показниками національної конкурентоспроможності забезпечують відносно високий рівень добробуту громадян. Вирішальне значення мають системи освіти та підвищення кваліфікації, доступу до нових знань, захисту прав інтелектуальної власності.

Трансформація стратегічних пріоритетів суспільного розвитку з точки зору наближення до європейських соціальних стандартів, забезпечення стійкого зростання економіки на основі впровадження передових інновацій та виробництва конкурентоспроможної продукції обумовлює необхідність підвищення рівня соціальної відповідальності суб'єктів бізнес-середовища, органів державної влади та місцевого самоврядування, неурядових організацій, громадського суспільства.

Як наголошено у проекті Концепції Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні, взаємодія соціально відповідальних суб'єктів має стати суттєвим чинником стабільного соціального розвитку. Посилення соціальної відповідальності суб'єктів бізнес-середовища означає нову якість соціального розвитку за рахунок участі компаній у вирішенні пріоритетних соціальних проблем територіальних громад, підтримки їх соціальних ініціатив. Зарубіжний та вітчизняний досвід соціально відповідальних компаній свідчить, що їх фінансові показники суттєво вищі, ніж у компаній з низьким рівнем відповідальності.

Зростання соціальної відповідальності, в свою чергу, потребує прогресивних трансформацій суспільства, які обумовлюють появу якісно нових соціальних відносин та процесів. В результаті активізації ролі громадян в розвитку соціальної сфери не тільки як споживачів соціальних послуг, а і партнерів в процесі стратегічного планування та реалізації заходів соціального розвитку, формується нова якість громадянського суспільства. Врегулювання соціальних конфліктів повинно відбуватися на основі налагодження ефективного соціального діалогу, організації взаємодії соціальних партнерів шляхом досягнення компромісів щодо вирішення пріоритетних суспільних проблем.

Важливим напрямом формування нових суспільних відносин є розповсюдження інституту соціального партнерства як форми взаємовигідної взаємодії між різноманітними суб'єктами. В дослідженнях міжнародного бюро праці соціальне партнерство трактується як «метод узгодження різних соціально-економічних інтересів і врегулювання конфліктів між ними з метою досягнення конструктивного результату у вигляді взаємоприйнятого компромісу» [5, с. 7], що є запорукою забезпечення соціальної та політичної стабільності.

Побудова взаємовигідної взаємодії соціальних партнерів, досягнення спільних соціальних та економічних цілей дозволяє враховувати взаємні інтереси, більш ефективно використовувати інформаційні, інтелектуальні, трудові, матеріальні та інші ресурси, якими володіють партнери. Згідно з трактуванням міжнародного бюро праці основною метою соціального партнерства є «досягнення громадської злагоди в суспільстві шляхом узгодження соціально-економічних інтересів сторін соціального партнерства, як необхідної умови стійкого економічного розвитку, підвищення життєвого рівня народу» [6, с. 4].

Розвиток соціального партнерства обумовлює формування соціального капіталу – «системи цілеспрямованих соціальних зв'язків, які виникають на рівні суспільства, окремого підприємства, фірми і забезпечують таку соціальну організацію відносин між основними суб'єктами господарської діяльності, основу котрої складають взаємодія, довіра, надійність і прозорість у стосунках» [7, с. 72]. Тобто соціальний капітал включає «систему цінностей, орієнтуючих людей на взаємну довіру та конструктивне співробітництво» [8, с. 133].

В свою чергу, розвиток громадянського суспільства сприяє розповсюдженню якісно нового ресурсу соціального розвитку – соціального капіталу на основі побудови просторових мереж та формальних або неформальних взаємовідносин між людьми, які для досягнення поставлених спільних цілей інтегрують економічні, організаційні, інтелектуальні, духовні ресурси, базуючись на таких цінностях, як довіра, взаємодопомога, співробітництво, кооперація, відповідальність. В результаті в суспільстві підвищується рівень соціальної справедливості, посилюються позитивні чинники розвитку. Завдяки об'єднанню творчої сили людей, взаємодопомозі, кооперації ресурсів партнерів соціальний розвиток стає більш стійким і стабільним.

На думку вчених Національного інституту стратегічних досліджень, хронічна інституційна криза в країні блокує створення соціального «капіталу, який становить своєрідний запас соціальної стійкості» та основу легітимності інститутів влади [9, с. 283]. «Як наслідок, відбувається втрата балансу між соціальною, економічною і політичною сферами життя суспільства, що руйнує базу для якісного відновлення і зростання економіки країни та розвитку суспільства» [2, с. 41].

Наукове обґрунтування стратегій соціального розвитку та економічного зростання потребує змін системи цінностей та мотивації економічної активності населення, в першу чергу, працюючого. При оцінці сучасної системи трудової мотивації вчені роблять висновок, що «якщо основними цінностями і мотивами економічної активності членів індустріального суспільства слугувало задоволення фізіологічних потреб та прагнення до безпеки, то перехід до постіндустріального суспільства активізував інші цінності: прагнення до плідного спілкування, престижу, самовираження особистості» [10, с. 67].

В умовах посилення світових інтеграційних процесів та прискорення науково-технічного прогресу з'являються нові чинники економічного зростання, які змінюють соціальні процеси та відносини. Наприклад, «реалізація можливостей інноваційної інтенсифікації економіки безпосередньо пов'язана із соціалізацією ринку праці: від того, наскільки працівники зацікавлені (морально і матеріально) в досягненні високих кінцевих результатів праці, залежить їх інноваційна активність. Генерування нових знань, умінь та навичок передбачає ефективну систему оплати праці, посилення мотивації до кваліфікаційно-освітнього становлення та професійної мобільності, соціальної захищеності» [10, с. 14].

В умовах економіки заснованої на знаннях, де основними рушійними силами стають людський капітал, інтелектуальна власність, зростання гуманітарної та соціальної компонент, спостерігається світова еволюція сучасної цивілізації на основі формування глобальної інформаційно-мережевої економіки. Це сприятиме зростанню мотивацій до самореалізації, соціальних комунікацій, підвищенню значення таких цінностей як розширення можливостей для зростання освітнього рівня та кваліфікації, працевлаштування за фахом, отримання гідної оплати праці, зменшення рівня соціальної нерівності, надмірного майнового розшарування. Тобто в умовах глобалізації прогресивний соціальний розвиток і модернізація економіки неможливі без пріоритетної політики розширеного відтворення людського капіталу, розвитку трудового потенціалу на основі націленості системи освіти на потреби ринків праці.

Для реалізації перелічених зрушень у суспільстві на основі розвитку соціального капіталу необхідно, в першу чергу, здійснити зміну парадигми розвитку освіти, яка не відповідає сучасним вимогам, як зазначено у «Національній стратегії розвитку освіти на період до 2021 року». Система освіти та виховання являється базисом духовного, соціального, наукового, економічного прогресу суспільства. В умовах зростання глобальної конкуренції значення освіти, як середовища де створюються умови для вирощування соціально відповідальної фахової особистості, суттєво підвищується. Якісна доступна освіта відкриватиме можливості для самореалізації людини та забезпечення високого рівня життя.

«Країни, що мають розвинені, по-справжньому передові науково-освітні системи, потужну інноваційну інфраструктуру, належний рівень суспільної оцінки праці освітян і науковців, характеризуються стабільністю соціальних систем і державних інституцій, високими показниками рівня життя, інтелекту, здоров'я своїх громадян, тобто належним станом людського капіталу» [2, с. 81].

Узагальнення світових тенденцій модернізації освітньо-наукової сфери свідчить про прискорення тенденцій налагодження різних форм партнерства в провідних вищих навчальних закладах. Для багатьох університетів світу, де партнерство з органами влади, бізнес-компаніями, науково-дослідними закладами стало стратегічним пріоритетом, воно сприяло зростанню їх інноваційного потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності, вдосконаленню процесу підготовки фахівців згідно з вимогами ринків праці, зниженню рівня безробіття у відповідних регіонах.

Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку названих партнерських взаємовідносин свідчить, що залучення науково-інноваційного потенціалу закладів вищої освіти до вирішення проблем соціальної та економічної політики в умовах перманентних кризових явищ та обмеженості ресурсів стає суттєвим чинником соціального розвитку та економічного зростання міста, у якому вони розташовані.

Згідно з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р., яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385, пріоритетом державної регіональної політики визначено підвищення економічної активності регіонів, «поширення процесу розвитку центрів економічного зростання, якими будуть переважно міста – обласні центри, міста обласного значення та інші території, що дасть можливість задіяти внутрішні фактори розвитку». Забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності регіонів потребує «підвищення ролі та функціональних можливостей міста у подальшому розвитку регіонів» [11, с. 12–13]; поширення досвіду розвитку міст на інші території, використання внутрішніх чинників соціального та економічного розвитку міст.

Серед суттєвих змін, які відбулися в розвитку регіонів України за останні роки, відмічається посилення нерівномірності розвитку територій, зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій. Наприклад, в м. Києві виробляється майже 20 % валового внутрішнього продукту країни, акумулюється 50 % усіх прямих іноземних інвестицій, майже 75 % працівників, зайнятих переважно у сфері послуг, мають вищу освіту. Концентрація економічної активності спостерігається також в обласних центрах та прилеглих районах, на яких зосереджено понад 60 % обсягів виконаних будівельних робіт, інвестицій та виробництва. Більш як у 30 % районів та міст країни тривалий час спостерігається одночасне зниження рівня економічної активності та зменшення чисельності населення, що також свідчить про зростання міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій [11, с. 2].

Глобальні зміни світової економічної системи, кардинальне реформування вітчизняних політичних, соціальних, економічних систем супроводжуються поглибленням диференціації розвитку регіонів за різними параметрами, посиленням відмінностей в рівні та якості життя населення. Спрогнозовано, що динаміка економічного зростання у великих міських агломераціях пришвидшить міграційний рух із малих міст і сільської місцевості. Тому тенденція подальшої територіальної диференціації соціально-економічного становища може зберегтися, виходячи з посилення ролі обласних центрів у загальноекономічному розвитку, оскільки кожен регіон буде реалізовувати стратегію розвитку, спираючись на власні ресурси та механізми їх мобілізації (табл. 2).

Треба зауважити, що перше масштабне рейтингове дослідження «Соціальний рейтинг міст України» було проведено у 2007–2008 рр. рейтинговим центром інтеграційної групи «Експерт України». Воно також засвідчило суттєву диференціацію міст за рівнем життя.

Таблиця 2

Показники диференціації розвитку регіонів України в 2013 р.

Показники	Україна	Регіони	
		min	max
Валовий регіональний продукт (у факт. цінах) у розрахунку на одну особу, гривень	32002	14529	97429
Найвищий дохід у розрахунку на одну особу, гривень	26167,5	17898,2	52924,5
Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу, гривень	1283,6	63,6	9958,7
Експорт товарів у розрахунку на одну особу, доларів США	1391,8	138	4319,9
Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення, одиниць	76	40	252

*Складено за даними [11, с. 47].

Тому, за умови обмеженості ресурсів та децентралізації державних повноважень шляхом їх передачі на місцевий рівень, регіони та міста повинні визначатися зі стратегічними чинниками покращення соціального розвитку за рахунок більш ефективного використання власного потенціалу та реалізації своїх конкурентних переваг. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що конкурентні переваги мають, в першу чергу, інноваційно перспективні міста, на території яких розташовані університети, вищі навчальні заклади, науково-дослідні заклади, наукоємні виробництва.

Для активізації їх діяльності щодо вирішення проблем соціального розвитку на основі економічного зростання та реалізації можливостей розповсюдження позитивного досвіду на інші міста та регіони необхідно визначити організаційно-економічні форми (науково-освітні інноваційні комплекси у складі вищих навчальних закладів, бізнес-інкубатори, наукові парки, консалтингові центри тощо), механізми стимулювання реалізації резервів ефективного використання власних конкурентних переваг.

Потрібно також розробити нормативно-законодавчу базу розвитку різних форм партнерства університетів у навчальній та науково-дослідній діяльності, впровадженні інновацій. Це сприятиме формуванню єдиного інформаційно-освітньо-виховного простору міста на основі розвитку партнерських взаємовідносин, покращенню його соціально та економічного становища [12, с. 126–127].

При цьому активізація партнерських зв'язків розглядається як пошук та розвиток нових форм взаємодії суб'єктів різних сфер діяльності з метою підвищення власної конкурентоспроможності та міста в цілому. Наприклад, автором даної статті розроблено пропозиції щодо підвищення рівня науково-інноваційного потенціалу факультету психології, економіки та управління ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» та комплекс заходів з науково-методичного, науково-організаційного та інформаційного забезпечення розвитку малого та середнього бізнесу в місті Слов'янську за рахунок формування об'єктів інфраструктури щодо підтримки підприємництва на основі партнерських взаємовідносин університету, органів влади та місцевого самоврядування, суб'єктів бізнес-середовища, громадянського суспільства [13, с. 100–112; 14, с. 341–342].

Розширення сфер діяльності університету на основі формування нових форм інфраструктурної підтримки розвитку підприємництва дозволить доповнити «Перелік платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 р. № 796. Так, у сфері наукової та науково-технічної діяльності це можуть бути послуги з проведення маркетингових досліджень, створення кластерів, формування об'єктів інфраструктури щодо підтримки підприємництва в місті.

Таким чином, в умовах обмежених ресурсів і необхідності досягнення економічного зростання міст (регіонів) за рахунок власного потенціалу визначено стратегічні чинники їх соціального розвитку в контексті інноваційної моделі розвитку та вирошування соціального капіталу: формування єдиного інформаційно-освітньо-виховного простору міста; активізація партнерських взаємовигідних взаємовідносин суб'єктів освітньої діяльності з органами влади та місцевого самоврядування, бізнес-середовищем та громадським суспільством; розвиток інноваційної, інституціональної, виробничої, транспортної, соціальної, культурної інфраструктури міста; пошук нових організаційно-економічних форм розробки та впровадження інновацій (науково-освітні інноваційні комплекси у складі вищих навчальних закладів, бізнес-інкубатори, наукові парки, консалтингові центри тощо); обґрунтування механізмів та інструментів для стимулювання мобілізації власних ресурсів економічного зростання; розробка нормативного та законодавчого забезпечення розвитку різноманітних форм налагодження партнерства університетів та вищих навчальних закладів з іншими суб'єктами у навчальній, науково-дослідній діяльності та впровадженні інновацій; розширення переліку, обсягів та підвищення якості послуг населенню та суб'єктам господарювання тощо (рис. 1).

В першу чергу мають на увазі міста, на території яких розташовані університети та інші вищі навчальні заклади, об'єкти соціальної, культурної, наукової, інформаційної, технологічної інфраструктури.

Отже, **науковою новизною** одержаних результатів дослідження є:

- на основі аналізу цілей перспективного розвитку України, трансформацій системи суспільних цінностей, відповідних якісних та кількісних прогресивних трансформацій суспільства визначено основні тенденції прогресивного соціального розвитку;

- обґрунтовано особливу роль інноваційно перспективних міст, що доповнює державну концепцію підвищення ролі та можливостей міст у подальшому розвитку регіонів, забезпеченні їх конкурентоспроможності в рамках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року;

- на основі узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду доказано, що залучення науково-інноваційного потенціалу закладів вищої освіти до вирішення проблем соціальної та економічної політики міста на основі взаємовигідного партнерства стає суттєвим чинником соціального розвитку та економічного зростання;

- обґрунтовано перелік чинників соціального розвитку інноваційно перспективних міст на основі економічного зростання в контексті вибудови партнерських взаємовідносин і вирошування соціального

капіталу; розроблено пропозиції щодо доповнення переліку платних послуг у сферах освітньої, наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів.

Рис 1. Основні чинники соціального розвитку міста на основі економічного зростання

Висновки. Побудова нових моделей соціального розвитку на основі економічного зростання здійснюється в умовах кардинальних змін зовнішнього та внутрішнього середовища та перманентних кризових явищ. Це обумовлює необхідність широкого суспільного діалогу щодо консолідації суспільства на основі принципово нових підходів до моделювання та визначення стратегічних чинників розвитку.

Дослідження засвідчили, що покращення соціального розвитку на основі модернізації економіки можливо завдяки якісним та кількісним трансформаціям суспільства на основі зміни системи цінностей та розширеного відтворення людського капіталу, адекватного викликам глобалізованого світу, що радикально змінюється. Маються на увазі підвищення рівня соціальної відповідальності, активізація ролі громадянськості в соціальному розвитку та економічній модернізації, розповсюдження різноманітних форм соціального партнерства, формування соціального капіталу.

Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» продекларовано, що «Україна має стати державою з сильною економікою та передовими інноваціями». Оскільки це єдина можливість входження в глобальну економіку на рівноправних умовах, головними ресурсами, спроможними забезпечити конкурентоспроможність країни, повинні стати виховання, освіта, розвиток інтелекту, наука, відтворення людського капіталу, інтелектуальна власність. Відповідно підвищується значення навчальних закладів, в першу чергу, університетів як середовища, де створюються особливі умови для вирішення соціально відповідальних особистостей.

На основі узагальнення світових тенденцій модернізації освітньо-наукової сфери обґрунтовано можливість підвищення ролі та значення вітчизняних вищих навчальних закладів в вирішенні проблем соціального розвитку та економічного зростання відповідних міст та регіонів, де вони розташовані, на основі розширення багатостороннього взаємовигідного партнерства з органами влади та місцевого самоврядування, суб'єктами бізнес-середовища та громадянського суспільства.

Тобто розвиток освітньо-виховного, науково-дослідницького, інноваційного потенціалу вищих навчальних закладів стає суттєвим чинником соціального розвитку та економічного зростання міст, у яких вони розташовані, завдяки активізації взаємовигідних партнерських відносин, створенню різноманітних організаційно-економічних форм інноваційної інфраструктури та нормативно-законодавчого забезпечення.

Цей висновок доповнює концептуальні підходи державної стратегії регіонального розвитку: в умовах децентралізації державних повноважень і їх передачі на місцевий рівень центрами економічного зростання стають переважно міста обласного значення [11, с. 11–13]. Підвищення їх ролі планується забезпечити завдяки розвитку інноваційної інфраструктури, різних форм партнерства, утворенню центрів для надання адміністративних та інших послуг, підтримці міст як центрів економічного та соціального розвитку та концентрації економічної активності.

Отже, з точки зору можливостей підвищення конкурентоспроможності регіонів та поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території інноваційно прогресивні міста на рівні з містами обласного значення потрібно визнати пріоритетними при розподілі фінансових ресурсів, які уряд може спрямувати на розвиток регіонів з метою отримання суттєвого результату, який матиме комплексний вплив на розвиток інших територій.

Проведенні дослідження дозволили визначити стратегічні чинники соціального розвитку регіонів та міст в контексті інноваційної моделі економічного зростання в умовах обмежених ресурсів і необхідності більш ефективного використання власного потенціалу.

Залучення їх до процесу прогресивного соціального розвитку на основі економічного зростання сприятиме формуванню інформаційно-освітньо-виховного простору та вирощуванню соціального капіталу, особливо в інноваційно перспективних містах та регіонах.

Література:

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 2. – Ст. 154. – С. 14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>. – Назва з екрану.
2. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доповідь/ За заг. ред. Я.А. Жаліла. – К.: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 2014. – 129 с.
3. Індекс соціального розвитку – 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/about-deloitte/articles/social-progress-index.html>. – Назва з екрану.
4. Заблоцький В. Глобалізація: теоретичний концепт, ідеологія, практики трансформації / В. Заблоцький // Схід. – 2000. – № 2. – С. 49–52.
5. Міжнародне бюро праці. Соціально трудові відносини в Україні: тенденції розвитку та перспективи. – К.: Міленіум, 2003. – 68 с.
6. Міжнародне бюро праці. Результати проведення дослідження з питань представництва інтересів найманих працівників і роботодавців у веденні консультацій, колективних переговорів на національному, галузевому, регіональному та виробничому рівнях. – К.: Міленіум, 2004. – 33 с.
7. Зайцев Ю.К. Соціалізація економіки України та системна трансформація суспільства: методологія і практика: монографія / Ю.К. Зайцев. – К.: КНЕУ, 2002. – 188с.
8. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М.Лібанової, акад. НАН України М.А.Хвесіка. – К.: ДУ ІСПСР НАН України, 2014. – 776с.
9. Сакада М.О. Легітимність соціальна / М.О.Сакада, Н.І.Шараєва // Соціологія: короткий енцикл. слов. / за заг. ред. В.І. Воловича. – К., 1998. – С. 283–284.
10. Заяць Т.А., Жаховська В.Л. Національний ринок праці та його молодіжний сегмент: методологія, практика, перспективи розвитку / Т.А. Заяць, В.Л. Жаховська. – Київ: Фенікс, 2003. – 312 с.
11. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 70. – Ст. 1966. – С. 23 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%DO%BF> – Назва з екрану.
12. Коніщева Н.Й. Формування інформаційно-освітньо-виховного простору міста на основі розвитку партнерських взаємовідносин / Н.Й. Коніщева, В.М. Воропаєв // Global world: науковий альманах. – Острого: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. – Т 1 (1). – 172 с. – С.119–127.
13. Коніщева Н.Й. Пропозиції щодо формування інфраструктури підтримки підприємництва міста Слов'янська / Н.Й.Коніщева, В.М.Воропаєв // Світовий досвід теорії та практики публічного управління: зб. наук. праць. – Сер. Громадянське суспільство. – Вип. 9 / За заг. ред. О.М. Руденко, С.В. Штурхецького. – Острого: Ун-т глобальних стратегій управління, Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. – С.100–112.
14. Коніщева Н.Й. Інноваційна підтримка розвитку інфраструктури підприємництва / Н.Й. Коніщева, В.М. Воропаєв // Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: монографія. – Вип. 1 / За ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. – Херсон: Видавництво Грінь Д.С., 2016. – С. 316–343.